

Bójka i pobicie

Aspekty wykrywcze
i dowodowe

Karolina Olszak

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Bójka i pobicie

Aspekty wykrywcze
i dowodowe

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Bójka i pobicie

Aspekty wykrywcze
i dowodowe

Karolina Olszak

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2009

Stan prawny na 30 czerwca 2009 r.

Wydawca:

Magdalena Górniewicz

Redaktor prowadzący:

Małgorzata Buczna

Opracowanie redakcyjne:

Studio Diament

Skład, łamanie:

Studio Diament

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2009

ISBN 978-83-7601-780-8

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. (022) 535 80 00, (022) 535 82 00

31-156 Kraków, ul. Zacisze 7

tel. (012) 630 46 00

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	11
Rozdział I	
Przestępstwo bójki lub pobicia w polskim prawie karnym	17
1. Zachowanie podmiotu przestępstwa	18
2. Skutek czynu	25
3. Strona podmiotowa przestępstwa	29
4. Użycie niebezpiecznego przedmiotu – art. 159 k.k.	31
Rozdział II	
Charakterystyka czynu	35
1. Uczestnicy zdarzenia	35
1.1. Sprawcy	36
1.2. Ofiary	40
2. Sposób popełnienia przestępstwa	45
3. Czas i miejsce czynu	48
4. Następstwa czynu	52
5. Motywacyjne uwarunkowanie czynu	55
Rozdział III	
Wstępne informacje o przestępstwie	61
1. Źródła informacji o przestępstwie	61
2. Sposób wykorzystania pierwszych informacji o przestępstwie	72
Rozdział IV	
Wyjaśnienia i zeznania w sprawach o przestępstwo bójki i pobicia	77
1. Wyjaśnienia	80
2. Zeznania świadków	86
3. Konfrontacje	90

Rozdział V

Okazanie w sprawach o przestępstwo bójki lub pobicia	97
1. Przygotowanie do okazania, przesłuchanie	100
2. Prezentacja parady identyfikacyjnej	103
3. Uzasadnienie rozpoznania	107

Rozdział VI

Oględziny w sprawach o przestępstwa bójki i pobicia	110
1. Oględziny miejsca	113
2. Oględziny osoby	118
3. Oględziny zwłok	121
4. Oględziny rzeczy	124
5. Dokumentacja oględzin	127

Rozdział VII

Opinie biegłych w sprawach o przestępstwa bójki lub pobicia	133
1. Opinie sądowo-lekarskie w sprawach o przestępstwa bójki lub pobicia	135
2. Opinie sądowo-psychiatryczne i psychologiczne w sprawach o przestępstwo bójki i pobicia	146
3. Pozostałe opinie biegłych w sprawach o przestępstwa bójki i pobicia	153

Rozdział VIII

Inne czynności dowodowe w sprawach o przestępstwa bójki lub pobicia	158
1. Przeszukanie	159
2. Eksperyment procesowy	164
3. Wizja lokalna	167

Rozdział IX

Ocena dowodów przez organy procesowe	170
1. Ocena zeznań i wyjaśnień	173
2. Ocena czynności okazania	181
3. Ocena opinii biegłych	184
4. Ocena pozostałych dowodów	188
Podsumowanie	191
1. Właściwe przyjęcie zawiadomienia o zaistnieniu bójki lub pobicia	194
2. Pierwsze działania po uzyskaniu zawiadomienia o bójce lub pobiciu	195

3. Taktyka przesłuchania	196
4. Taktyka i technika prowadzenia oględzin	197
5. Korzystanie z pomocy biegłych	198
6. Taktyka i technika prowadzenia pozostałych czynności dowodowych	199
7. Ocena dowodów	200
8. Uwzględnienie specyfiki służby wojskowej	201
Spis akt sądowych spraw o przestępstwa bójki lub pobicia, z których pochodzą użyte w książce przykłady	203
Bibliografia	205

Wykaz skrótów

Apel.-Lub.	– Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Lublinie
Arch. Med. Sąd. Krym.	– Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii
Biul. Aka	– Biuletyn. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach i Sądów Okręgowych
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
k.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
k.p.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
kodeks karny z 1969 r.	– ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawach karnych
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN w SK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach karnych (pełny urzędowy zbiór orzeczeń Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego)
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kar na i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
PiM	– Prawo i Medycyna

PiP	– Państwo i Prawo
Probl. Krym.	– Problemy Kryminalistyki
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zeszyty Naukowe ASW	– Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych

Wprowadzenie

„Wszystkie przestępstwa mają jakieś «rodzinne» podobieństwo i gdy się zna jak własne pięć palców szczegóły tysiąca zbrodni, dziwne by było nie rozwikłać tysiąc pierwszej”¹.

Słowa wypowiedziane przez fikcyjnego detektywa Sherlocka Holmesa w noweli pod tytułem „Studium w szkarłacie” autorstwa Artura Conan Doyle’a stanowią w pewnym sensie myśl przewodnią tej książki. Jest ona bowiem opisem poszukiwań „rodzinnych” podobieństw pomiędzy przestępstwami bójki i pobicia osądzonymi przez sądy powszechne i wojskowe z terenu Lubelszczyzny i Garnizonu Warszawskiego w latach 1998–2005.

Istnieje wiele opracowań na temat aspektów wykrywczych i dowodowych zabójstw, rozbojów, kradzieży z włamaniem, kradzieży kieszonkowych itp. Bardzo mało miejsca natomiast poświęcono dotychczas problematyce kryminalistycznej bójek i pobić. Skłania to do zastanowienia nad przyczyną takiego stanu rzeczy. Czy oznacza to, że przy wykrywaniu i dochodzeniu wymienionych przestępstw nie występują żadne odrębności, które uzasadniałyby potrzebę sformułowania taktycznych i technicznych wskazówek dotyczących postępowania organów procesowych w przypadku zaistnienia bójki lub pobicia?

Jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, iż opis znamion przestępstw bójki i pobicia w polskim prawie karnym decyduje o przypisaniu im wielu cech charakterystycznych, takich jak: wielość i zmienność uczestników, przemieszczanie się sprawców z miejsca na miejsce, kontynuowanie działań agresywnych po przerwach czy rozłożenie zdarzenia w czasie, uprawnione wydaje się założenie, iż właściwości te znajdują swoje odzwierciedlenie na miejscu zdarzenia, w osobach w nim uczestniczących, pamięci świadków itp.

¹ A. Conan Doyle, 3 x *Sherlock Holmes*, Warszawa 1969, s. 27.

Przeanalizowanie, na podstawie akt sądowych, szczegółów popełnionych przestępstw oraz prowadzonych postępowań przygotowawczych i sądowych powinno zatem umożliwić dogłębne poznanie aspektów kryminalistycznych przestępstwa bójki i pobicia oraz doprowadzić do wypracowania wniosków dotyczących optymalnej taktyki i techniki wykrywania i dowodzenia tego rodzaju przestępstw. W tym celu w toku prowadzonych badań należało uzyskać odpowiedź na szereg pytań szczegółowych. Po pierwsze – scharakteryzować przestępstwa bójki i pobicia biorąc pod uwagę uczestników zdarzenia, sposób ich działania oraz towarzyszące zdarzeniu okoliczności. Po drugie – prześledzić, w jaki sposób doszło do ujawnienia przestępstwa i wykrycia jego sprawców. Po trzecie – zbadać, jakie czynności podjęto i w jaki sposób je przeprowadzono, aby uzyskać dowody popełnienia czynu i winy sprawców. Po czwarte – przeanalizować ocenę zebranych dowodów dokonaną przez organy procesowe.

Rezultaty przeprowadzonych badań aktowych zdecydowały o systematyce poszczególnych rozdziałów. Dlatego też w wielu przypadkach nie stosowano podziałów według kryteriów przyjmowanych zazwyczaj w literaturze prawa karnego, procedury karnej czy kryminalistyki, lecz dostosowywano je do specyfiki opisywanego tematu. Na przykład w rozdziale V poświęconym okazaniu, ze względu na to, że większość czynności przeprowadzanych przy przestępstwach bójki i pobicia dotyczyła rozpoznawania osób, podrozdziały wyodrębniono według kryterium etapów dokonywanej czynności, nie zaś przedmiotu okazania. Podobnie w rozdziale IX, dotyczącym oceny dowodów przez organy procesowe, ze względu na to, że uzasadnienia aktów oskarżenia w zasadzie nie zawierały opinii prokuratorów na temat wartości przeprowadzonych dowodów, a jedynie ich przywołanie i opis ustalonego stanu faktycznego, podziału na podrozdziały dokonano w oparciu o rodzaj dowodów ocenianych przez organy zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego.

W celu uzyskania większej przejrzystości, w rozdziałach poświęconych poszczególnym czynnościom, szczegółowe wyniki badań uzyskane przez innych autorów oraz literatura dotycząca omawianego przedmiotu przywoływane są w przypisach dolnych.

Materiał badawczy stanowiły akta zakończonych prawomocnym wyrokiem spraw o przestępstwa bójki albo pobicia rozpatrywanych przez Sąd Okręgowy w Lublinie, Sąd Rejonowy w Lublinie, Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie, Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie i Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie w latach 1998–2005. Ogółem zbadano

200 spraw, w tym 100 osądzonych przez sądy powszechne i 100 przez sądy wojskowe. Wybór do badań terenu Lubelszczyzny pozwolił uzyskać pełen przekrój różnego rodzaju pobić i bójek, od popełnionych w środowisku miejskim, w dzielnicach zamieszkiwanych przez warstwy najuboższe i margines społeczny, na terenie blokowisk czy miasteczka akademickiego, po typowe „bijatki” na zabawach wiejskich i w ośrodkach wypoczynkowych w miejscowościach położonych na Polesiu Lubelskim.

Drugą część materiału badawczego, w pewnym sensie porównawczą, stanowiły akta spraw rozpatrzonych przez Wojskowe Sądy Garnizonowe w Lublinie i Warszawie oraz nadrzędny nad nimi Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie. Przeprowadzenie badań w dwóch sądach garnizonowych spowodowane było faktem mniejszego napływu tego rodzaju spraw do sądów wojskowych. Akta dobierano z dwóch sądów znajdujących się w tym samym okręgu. Wybór terenu badań w przypadku sądów wojskowych miał zresztą mniej istotne znaczenie z uwagi na specyfikę środowiska wojskowego oraz specyfikę postępowania w sprawach o przestępstwa popełnione przez żołnierzy².

Przedstawienie podobieństw i różnic dotyczących charakteru przestępstw bójek i pobić popełnianych przez osoby cywilne lub żołnierzy oraz taktyki i techniki działań podejmowanych przez powszechne i wojskowe organy ochrony porządku prawnego porusza temat dotychczas w zasadzie pomijany w literaturze – przestępstwa pospolitego, którego sprawcą jest żołnierz oraz konsekwencji, jakie ta rola sprawcy ma dla przyjętej przez organy prowadzące postępowanie taktyki i techniki dowodzenia mu winy i sprawstwa bójki lub pobicia. Zagadnienie to jest materią niezwykle skomplikowaną z uwagi na trwające od wielu lat nieustanne zmiany w Wojsku Polskim, które mają na celu zawieszenie przymusowego poboru do armii i stworzenie formacji zawodowej, składającej się z ochotników. Zatem przeprowadzone na potrzeby niniejszej monografii badania akt spraw rozpatrywanych przez sądy wojskowe uchwyciły środowisko wojskowe na jednym z etapów tej transformacji. Mimo to, ze względu na charakter przestępstw bójki i pobicia oraz pewne niezmiennie cechy armii, takie jak: hierarchiczna sformalizowana struktura, nacisk na dyscyplinę wojskową, konieczność ujednolicenia żołnierzy pod względem wyglądu, ubioru, zachowania, wykonywanie zadań (szkoleń, ćwiczeń poligonowych, misji

² Właściwość sądu wojskowego określa się biorąc pod uwagę jednostkę wojskową, w której żołnierz pełnił służbę w chwili wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego (art. 651 § 1 i 2 k.p.k.).

zagranicznych) w warunkach dużego obciążenia psychicznego, skoszarowania, rozłąki z najbliższymi itp., większość wniosków ma charakter uniwersalny, niezależny od stopnia profesjonalizacji armii.

Mając to na uwadze w prezentowanej monografii mniejszy nacisk położono na warstwę kryminologiczną badań, w szczególności dotyczącą takich cech uczestników zdarzeń, jak: wiek, płeć, wykształcenie itp. Tym bardziej, że aspekty kryminologiczne przestępstwa bójki i pobicia stanowiły w przeszłości już kilkakrotnie przedmiot rozważań takich autorów jak B. Hołyst i Z. Kubec³, Z. Skarżyński⁴ czy K. Krajewski⁵.

Natomiast aspekty kryminalistyczne nie były dotychczas szerzej opisywane w literaturze. Tymczasem są one niezwykle istotne dla podstawowej kwestii w procesie karnym, którą jest ustalenie stanu faktycznego oraz przypisanie winy sprawcy przestępstwa. Prawidłowa kwalifikacja czynu np. jako pobicie z użyciem niebezpiecznego przedmiotu może zależeć od prawidłowego przeprowadzenia oględzin wiążącego się z ujawnieniem na ciele ofiary śladów narzędzia, którym zadawano uderzenia. Przypisanie zaś winy konkretnemu sprawcy zależy od właściwego zabezpieczenia tego śladu, w sposób umożliwiający identyfikację przedmiotu. Ogromnie ważna dla wyjaśnienia charakteru zajścia będzie również taktyka przesłuchania uczestników i świadków zdarzenia. Niejednokrotnie niewielkie niuanse w wyjaśnieniach i zeznaniach będą decydowały o zakwalifikowaniu go jako bójki, pobicia, rozboju czy odróżnieniu osoby interweniującej od sprawcy przestępstwa.

Dlatego też najwięcej miejsca w tej książce poświęcono analizie czynności procesowych i kryminalistycznych najczęściej podejmowanych w sprawach o przestępstwa bójki lub pobicia pod kątem celowości i prawidłowości przeprowadzenia oraz ich wpływu na ustalony przez prokuratora a następnie sąd stan faktyczny, przyjętą kwalifikację prawną oraz ustalenia dotyczące winy albo niewinności uczestników zdarzenia.

Wypracowane na tej podstawie wnioski umożliwiły sformułowanie podstawowych zaleceń, zawartych w zakończeniu niniejszej monografii, które mogą przyczynić się do sprawniejszego i efektywniejszego prowadzenia postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach o prze-

³ B. Hołyst, Z. Kubec, *Bójka i pobicie (problemy dogmatyki prawa, kryminologii i kryminalistyki)*, Warszawa 1962.

⁴ Z. Skarżyński, *Bójka i pobicie w polskim prawie karnym*, Warszawa 1994.

⁵ K. Krajewski, *Bójka i pobicie: analiza kryminologiczna*, Kraków 1988.

stępstwa bójki lub pobicia, pozostających we właściwości powszechnych i wojskowych organów ochrony porządku prawnego.

Książka powstała na podstawie rozprawy doktorskiej obronionej w Instytucie Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Autorka pragnie złożyć podziękowania swojemu promotorowi prof. dr. hab. Tadeuszowi Tomaszewskiemu za umożliwienie napisania tej pracy w ramach prowadzonego przez niego seminarium oraz prof. dr. hab. Piotrowi Girdwoyniowi za zachętę do jej publikacji. Podziękowania kieruje również do płk. w st. spocz. dr. Stanisława M. Przyjemskiego, płk. Jana Gęsicha, płk. Piotra Raczkowskiego oraz płk. Jacka Białasa za życzliwą pomoc przy opracowywaniu tematu oraz udostępnienie materiału do badań.

Rozdział I

Przestępstwo bójki lub pobicia w polskim prawie karnym

Nie sposób zająć się aspektami wykrywczymi i dowodowymi przestępstw bójek i pobić nie odnosząc się najpierw do uregulowań prawa karnego materialnego definiujących te przestępstwa, które określają zakres tej tematyki. W celu opracowania taktyki i techniki wykrywania i dochodzenia omawianych przestępstw niezbędne jest bowiem ustalenie, jakie zachowania człowieka wypełniają znamiona czynów o charakterze bójki lub pobicia.

Przestępstwo bójki lub pobicia kryminalizuje art. 158 k.k.:

„Art. 158.

§ 1. Kto bierze udział w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo nastąpienia skutku określonego w art. 156 § 1 lub w art. 157 § 1, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli następstwem bójki lub pobicia jest ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Jeżeli następstwem bójki lub pobicia jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

Ponadto art. 159 k.k. określa przestępstwo bójki lub pobicia z użyciem niebezpiecznego przedmiotu:

„Art. 159.

Kto, biorąc udział w bójce lub pobiciu człowieka, używa broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

Wśród analizowanych spraw (tabela nr 1.1) zdecydowaną większość stanowiły czyny zakwalifikowane z art. 158 § 1 k.k. Przeważały one zwłaszcza w materiale pochodzącym z sądów wojskowych. Na drugim miejscu

znalazły się pobicia z użyciem niebezpiecznego przedmiotu – art. 159 k.k., następnie pobicia ze skutkiem śmiertelnym – art. 158 § 3 k.k., a w dalszej kolejności – bójki i pobicia skutkujące ciężkim uszkodzeniem ciała – art. 158 § 2 k.k. W całym badanym materiale obejmującym 200 spraw zaledwie 3% przypadków stanowiły bójki, z których 2% miało miejsce w środowisku wojskowym a 1% w cywilnym.

Tabela nr 1.1. Kwalifikacja prawna bójek i pobić

Kwalifikacja prawna	Sprawy rozpatrywane przez sądy powszechne	Pobicia/bójki	%	Sprawy rozpatrywane przez sądy wojskowe	Pobicia/bójki	%	Ogółem pobicia/bójki	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
158 § 1 k.k.	68	67/1	68	90	86/4	90	153/5	79
158 § 2 k.k.	5	4/1	5	2	2/0	2	6/1	3,5
158 § 3 k.k.	14	14/0	14	0	0/0	0	14/0	7
159 k.k.	13	13/0	13	8	8/0	8	21/0	10,5
Ogółem	100	98/2	100	100	96/4	100	194/6	100

Przestępstwa bójki i pobicia należą do tzw. przestępstw powszechnych, których podmiotem może być każda osoba fizyczna, która osiągnęła określony wiek. Kluczowymi elementami tych przestępstw są znamiona określające zachowanie podmiotu, skutek czynu oraz w przypadku art. 159 k.k. – dotyczące sposobu popełnienia czynu. Kwestiom tym poświęcone są kolejne podrozdziały opracowania.

1. Zachowanie podmiotu przestępstwa

Przepis art. 158 § 1 k.k. opisuje zachowanie podmiotu jako „branie udziału” w bójce lub pobiciu. Według słownika języka polskiego wyrażenie „brać udział” oznacza uczestniczyć, działać w akcji zbiorowej, współdziałać. Słowo „bójka” definiowane jest jako awantura połączona z biciem się, „pobicie” zaś – jako zadanie wielu ciosów, kilkakrotne uderzenie kogoś¹.

¹ E. Sobol (red.), *Nowy słownik języka polskiego*, Warszawa 2003, s. 62, 675, 1072.

Potoczne rozumienie tych słów, chociaż zawiera pewne elementy charakterystyczne dla podejścia prawniczego do przestępstwa bójki lub pobicia, nie oddaje całkowicie istoty tych przestępstw.

Z punktu widzenia przepisów prawnych nie ulega bowiem wątpliwości, że bójka i pobicie są dwoma odrębnymi przestępstwami. Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie przyjmuje się, że bójka jest starciem przynajmniej trzech osób, z których każda jest jednocześnie napastnikiem i broniącym się². Zdaniem L. Gardockiego przyjęcie, że bójka musi być starciem co najmniej trzech osób, nie wynika z dosłownego brzmienia przepisu, lecz z jego interpretacji. Ustalenie, kto jest sprawcą uszkodzenia ciała lub śmierci drugiej osoby nie jest trudne, gdy w zajściu biorą udział dwie bijące się osoby. W takiej sytuacji przepis o bójce nie jest potrzebny³. Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 12 października 2000 r. stwierdzając, że „konstrukcja art. 158 k.k. jest wynikiem niemożności ustalenia, który z uczestników zajścia zadał cios pociągający za sobą skutki decydujące o kwalifikacji prawnej”⁴. Zbliżony pogląd wyraził w postanowieniu z dnia 7 września 2004 r. również Sąd Najwyższy: „Przestępstwo z art. 158 k.k. (branie udziału w bójce lub pobiciu) stanowi relikw odpowiedzialności zbiorowej (...)”⁵.

Pobicie natomiast oznacza dokonanie czynnej napaści przynajmniej dwóch osób na inną osobę albo grupy osób na inne osoby, przy czym w tym ostatnim wypadku cechą charakterystyczną jest przewaga osób napadających nad napadniętymi. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 listopada 1980 r. wskazał: „Nie oznacza to jednak, że w wypadku większej liczby pokrzywdzonych poszczególni sprawcy muszą wziąć udział w pobiciu każdego z nich, gdyż do bytu przestępstwa wystarczające jest działanie skierowane chociażby przeciwko jednemu z pokrzywdzonych, oczywiście z zachowaniem wspólności zamiaru i tożsamości zdarzenia”⁶. Podobny pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 25 września 2003 r.: „Dla przyjęcia udziału w pobiciu w rozumieniu art. 158 § 1 k.k. nie

² L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2008, s. 238; K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu Karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 353; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 grudnia 1994 r., II AkR 195/94, KZS 1995, z. 1, poz. 25.

³ L. Gardocki, *Bójka i pobicie*, (w:) I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności*, t. IV. część I, Warszawa 1985, s. 457.

⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 października 2000 r., II Aka 181/2000, KZS 2001, z. 7-8, poz. 65.

⁵ Postanowienie SN z dnia 7 września 2004 r., II KK 377/03, LEX 137739.

⁶ Wyrok SN z dnia 5 listopada 1980 r., Rw 382/80, OSNKW 1981, nr 1-2, poz. 5.

jest konieczne, aby konkretna osoba zadała innej osobie (napadniętemu) cios w postaci uderzenia, kopnięcia itp. Wystarczy świadome połączenie działania jednego ze sprawców z działaniem innego człowieka lub grupy osób przeciwko innemu człowiekowi lub grupie ludzi”⁷.

A. Marek zwraca uwagę, że dla właściwej oceny zajęcia istotne znaczenie ma jego początek. Ustalenie, czy było to starcie wzajemne, kto kogo i w jakim celu zaatakował jest tym istotniejsze, że osoby napadnięte mają prawo do skutecznej obrony, „może się więc zdarzyć, że uzyskają one przewagę, co nie zmienia automatycznie ich roli, chyba że atak ustał, a pierwotnie napadnięci atakują przeciwników dla wywarcia zemsty (stają się wówczas napastnikami)”⁸.

Cechą wyróżniającą te przestępstwa jest ponadto duża dynamika zdarzeń oraz zmienność składu osobowego uczestników, miejsca zdarzenia oraz rozłożenie zdarzenia w czasie. Wspomniana dynamika powoduje, że w trakcie trwania bójki przewagę mogą uzyskiwać różni uczestnicy. Natomiast pobicie może przybrać taki obrót, że osoby, które początkowo zostały napadnięte, broniąc się uzyskują przewagę nad napastnikami i role w trakcie zajęcia ulegną odwróceniu. Rodzi to problemy z zakwalifikowaniem udziału poszczególnych osób oraz z ustaleniem jedności lub wielości czynów zabronionych.

Nadal obowiązująca jest teza, że „bójka nie przestaje być jednolita, chociaż zawiera przerwy i przenosi się na inne miejsce i chociaż biorą w niej udział różni ludzie”⁹. Stanowisko takie zajął również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 września 1974 r., stwierdzając, że „bójka pozostaje jednolitym czynem nawet wtedy, gdy następują w niej przerwy i przenosi się ona z miejsca na miejsce, jak również wtedy, gdy kolejno biorą w niej udział różne osoby, jeżeli jednolitość zamiaru uczestników obejmuje cechy działania określonego w art. 158 k.k.”¹⁰.

Dlatego też jako udział w bójce lub pobiciu kwalifikowane są czyny w sytuacjach, gdy:

- sprawcy przemieszczają się z miejsca na miejsce,
- kontynuują działania agresywne po przerwach,

⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 września 2003 r., II AKa 249/03, KZS 2004, z. 2, poz. 38.

⁸ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2007, s. 446–447.

⁹ Por. J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 543.

¹⁰ A. Lisowski, *Przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu*, Toruń 1996, s. 234–235.

- ze względu na przerwy, a także inne okoliczności (np. rozmiary bójki, szczególną zaciekłość jej uczestników) te zdarzenia „rozsciągają się w czasie”,
- zmianie ulega „skład osobowy sprawców” (np. jedni rezygnują z uczestnictwa w bójce, a inni do niej dołączają),
- zmianie ulega „skład osobowy ofiar” (np. jednej z osób napadniętych udaje się uciec, a napastnik „w zamian” zaczyna bić inną)¹¹.

Niejednokrotnie przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych było pytanie o to, na czym powinno polegać zachowanie podmiotu, aby wypełniało ono znamię uczestnictwa w bójce lub pobiciu. W wyroku z dnia 23 listopada 2000 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi stwierdził, że „dla przyjęcia udziału w pobiciu w rozumieniu art. 158 § 1 k.k. nie jest też konieczne, aby konkretna osoba zadała innej osobie (napadniętemu) cios w postaci uderzenia, kopnięcia itp. Wystarczy świadome połączenie działania jednego ze sprawców z działaniem drugiego człowieka lub większej grupy osób przeciwko innemu człowiekowi lub grupie osób”¹².

Wymienione wyżej zachowanie sprawcy może zdaniem Sądu Najwyższego polegać również na „zagrzewaniu co najmniej dwóch jego uczestników do kontynuowania przestępnego działania lub na ułatwianiu im w jakikolwiek sposób takiego działania, które wyraża się w zadawaniu razów określonej osobie”¹³.

Podobną wymowę ma wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1972 r., który mówi, że „dla przyjęcia udziału w pobiciu nie jest konieczne, by sprawca zadał jakieś konkretne ciosy, lecz wystarczy niekiedy czy to «zagrzewanie» do walki, czy nawet przyjęcie takiej solidarnej z napastnikami postawy, że wskazuje ona na potencjalną gotowość zadania takich ciosów, gdy tylko nadarzy się okazja lub zajdzie potrzeba”¹⁴. Zdanie Sądu Najwyższego podziela również Sąd Apelacyjny w Łodzi, który w wyroku z dnia 21 września 2000 r. przypisuje odpowiedzialność na gruncie art. 158

¹¹ K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu...*, s. 358.

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 listopada 2000 r., II AKA 169/2000, Prok. i Pr. 2001, nr 6, poz. 20. Por. też wyrok SN z dnia 28 lipca 1972 r., Rw 692/72, OSNKW 1972, nr 11, poz. 181.

¹³ Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 1972 r., I KR 325/71, Biul. SN 1971, nr 10, poz. 102. Odmienne A. Marek, który uważa za zbyt daleko idące uznawanie w doktrynie i orzecznictwie za „udział” w bójce lub pobiciu słownego zachęcania uczestników do agresywnych działań; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 324; podobnie M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 627.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 30 sierpnia 1972 r., I KR 127/72, RPEiS 1973, nr 3, s. 347. Por. także wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 listopada 1994 r., AkR 365/94, Prok. i Pr. 1995, nr 7–8, poz. 19.